

Henry James, amerikaner och européer

HENRY JAMES Amerikanen har nu för andra gången utkommit på svenska (Bo Cavefors Bokförlag, översättning av Nils Holmberg, 26:—). Romanen publicerades först som följetong i en tidskrift 1876—1877, då James var några och trettio år gammal. Den behandlar ett av de huvudteman som hela livet igenom sysselsatte James, skillnaderna mellan amerikaner och européer, och framhäver starkare och mera entydigt än de senare verken en synpunkt som James alltid höll fast vid: Amerika representerar oskulden, det renhjärtade, öppna och moraliska, men också en brist på formell kultur, en viss enkelhet och rätlinjighet, som kontrasterar mot Europas traditioner, komplikation och förfining. Redan i ett brev av år 1867 uttryckte James denna i grunden positiva syn på Amerika och amerikanen. "Vi unga amerikaner är (utan löst prat) framtidens män... Att vara amerikan är en utmärkt förberedelse för kultur. Vi har utomordentliga egenskaper som nation (race), och vi har ett försprång framför de europeiska nationerna i det förhållandet att vi kan söka och välja och assimilera. Vi måste naturligtvis ha något som är vårt eget, och jag tror att vi kan finna det i vårt moraliska medvetande, vår enastående andliga smidighet och kraft." Samma "nationalism", mildrad, mera invecklad och reserverad med åren, framträder i den långa raden av romaner liksom i memoarböcker som "Notes of a Son and Brother" och "The American Scene".

"Amerikanen" är i detta fall Christopher Newman (den nye mannen), en trettifemårig mångmiljonär på besök i Paris. Newman har vuxit upp i ett fattigt och obildat hem och tidigt slutat sko-

Herbert Tingsten skriver här om Henry James (bilden) roman "Amerikanen", som nu har nyöversatts — den första svenska utgåvan kom 1884.

lan; efter att ha blivit general under inbördeskriget har han genomgått ett skede av växlande misär och framgång och slutligen blivit rik genom några lyckade spekulationer. (Trots dessa uppgifter är romanen underligt nog förlagd till andra kejsardömet Paris, men häntydningar på politiska händelser saknas nästan totalt.) Newman är fortfarande utan "kultur", han läser aldrig en bok och får med förvåning klart för sig att det är något märkligt med byggnader och tavlor i Frankrike och Italien; han stämmer helt med vår föreställning om amerikanen som rusar genom Louvren

med en Baedeker. Men Newman är "en naturens adelsman", ärlig, generös, självsäker utan ostentation, och, självfallet, kysk och dygdig. Då han till en amerikansk väninna talar om sin önskan att lära känna Europa utbrister hon: "Utmärkt! Ni är den store barbaren från Vilda Väster som träder fram i all sin oskuld, kastar en blick på den stackars utlevade gamla världen och sedan slår ned på den." Newman försäkrar att han inte är någon barbar, utan "en högst civiliserad människa", han har "instinkten för en hög gammal civilisation utan att känna dess former".

Newman kommer i beröring med "riktiga" adelsmän, en fransk högadlig familj, de Bellegarde, och blir förälskad i husets dotter, en tjugusexårig änka, grevinnan de Cintré, skön, ljuv och eterisk på gränsen till det överkliga. Hon besvarar hans känslor — svalkan hos båda är dock påfallande — och förlovningen offentliggörs. Men modern, markisinnan, och den äldre brodern kan inför avgörandet inte stå ut med att dot-

tern blir gift med en "affärsman", trots att Newman förklarar sig inte ha några affärer att sköta. Madame de Cintré förmås att bryta förlovingen och går i kloster, den yngre sympatiska brodern dödas i en duell — därmed brännmärks två gamla "europeiska" traditioner. Isamband med krisen upptäcker Newman att den gamla markisinnan, född engelska, och hennes äldste son mördat sin man, respektive sin far, för att kunna tvinga dottern att vid aderton år gifta sig med den sextioåriga Cintré. Newman planerar att använda denna vetskap till hämnd, men avstår och återvänder småningom till Amerika, luttrad och insatt i europeisk kultur.

Man förebrådde James att romanen slutade olyckligt, nästan en oanständighet på den tiden. James svarade i ett brev till Howells att Newman och madam de Cintré ändå aldrig kunnat bli lyckliga, de var alltför omaka; Newman kunde aldrig trivas i Paris och madame de Cintré inte i New York.

Det olyckliga slutet är förvisso inte romanens stora fel. Intrigen är stötande orimlig; James går bra långt då den europeiska aristokratis traditionsbundenhet personifieras av grova brottslingar. Figurerna är alltför klichéartade för att fånga. James hade alltid svårt att skildra jordisk kärlek (han själv var asexuell eller möjligen latent homosexuell), och i denna kärleksroman finns inte en fläkt av erotisk känsla. Miljöbeskrivningen ger inte intryck av upplevelse och sanning, och såvitt man vet kände den unge James inte alls de kretsar i vilka romanen rör sig. Men självfallet får man även i "Amerikanen", vars svagheter James senare antydde, glimtar av den store James: formuleringar och reflexioner av subtilitet och finesse, en atmosfär av älskvärt, litet svärmodigt, ironiskt överseende främlingskap, en dröm om godhet och harmoni, som står nära religion eller dödslängtan.

Översättningen löper behagligt, men är alltför ofta felaktig i detaljer: uteglömda ord, små missförstånd och förvanskningar. Jag har antecknat ett femtital fall vid kontroll av omkring trettio sidor, men skall inte trötta med en redovisning. HERBERT TINGSTEN

Proc

Sar

I de sis

skje

regjering

Med sa

samvirke

av provi

ringer av

land unc

närmeste

nes derit

manent

for parl

system, c

sjon av p

på det l

systemati

den sveit

Spörsn

tarisme v

den er g

bare på

diskutert

rige har

ved forsk

retning, i

opp inne

engasjert

politikere

ympati f

te pa

part